

تبارشناسی اعلامیه جهانی حقوق بشر

www.ketab.ir

تألیف:

علی بحرینی

مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی

تهران - ۱۴۰۱

فهرست نویسی

سرشناسه: بحرینی، علی، ۱۳۵۰-
عنوان و نام پدیدآور: تبارشناسی اعلامیه جهانی حقوق بشر/ تألیف علی بحرینی؛ [برای] مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
مشخصات نشر: تهران: وزارت امور خارجه، اداره چاپ و انتشارات، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری: ۳۰۲ ص.

شابک: ۰۰-۲۴-۷۸۸۱-۶۲۲-۹۷۸

بها: ۱,۳۰۰,۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه: ۲۷۵-۲۹۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: سازمان ملل متحد. مجمع عمومی. اعلامیه جهانی

موضوع: United Nations. General Assembly. Universal Declaration of Human Rights

موضوع: حقوق بشر- اعلامیه‌ها، شعارها و غیره.

موضوع: Human rights- Manifestoes, Slogans, etc.

موضوع: حقوق بشر

موضوع: Human Rights

شناسه افزوده: ایران. وزارت امور خارجه. مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

شناسه افزوده: ایران. وزارت امور خارجه. اداره چاپ و انتشارات.

رده بندی کنگره: JC ۵۷۱

رده بندی دیویی: ۳۲۳/۴

شماره کتابشناسی ملی: ۹۰۲۹۸۹

تبارشناسی اعلامیه جهانی حقوق بشر

تألیف: علی بحرینی

چاپ اول: ۱۴۰۱

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

ویراستار ادبی: احسانه زارع

صفحه‌آرایی: سحر حسینی صنعتی

صفحه‌آرایی، طراحی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

اداره چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقایی، چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

تلفن: ۲۲۲۹۷۰۲۹، نمابر: ۲۲۸۳۲۵۶۵

فروشگاه شماره ۱: تهران، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقایی

تلفن: ۲۲۸۰۲۶۶۲

فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، ساختمان ناشران، طبقه همکف پلاک ۱۶/۲۲

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۹۰۳۱۵، تلفن فاکس: ۰۲۱-۶۶۹۵۲۲۹۰، تلفن همراه: ۰۹۳۵۹۳۰۴۳۷۱

فهرست مطالب

مقدمه	۵
فصل اول - فرایند تدوین اعلامیه جهانی حقوق بشر	۱۳
گفتار اول: سیر تحولات، از تهیه پیش نویس تا تصویب نهایی اعلامیه	۱۴
مبحث اول: چگونگی تهیه پیش نویس اولیه و ویژگی های آن	۱۴
بند اول - تشکیل کمیته نگارش	۱۸
بند دوم - پیش نویس ها و طرح های ارائه شده به دبیرخانه	۲۱
بند سوم - تهیه پیش نویس اولیه توسط دبیرخانه	۲۳
بند چهارم - پیش نویس انگلستان	۲۵
مبحث دوم: مراحل مذاکراتی	۲۶
بند اول - نشست اول کمیته نگارش	۲۶
بند دوم - اجلاس دوم کمیسیون حقوق بشر	۳۰
بند سوم - نشست دوم کمیته نگارش	۳۱
بند چهارم - نشست سوم کمیسیون حقوق بشر	۳۲
بند پنجم - نشست سوم مجمع عمومی سازمان ملل متحد	۳۲
گفتار دوم: شکل، ماهیت و ضمانت اجرای اعلامیه	۳۵
مبحث اول: شکل و ماهیت حقوقی اعلامیه	۳۵
بند اول - دیدگاه دومرحله ای: تدوین یک اعلامیه و چند کنوانسیون	۳۶
بند دوم - دیدگاه تک مرحله ای: تدوین یک معاهده الزام آور	۳۷
بند سوم - چگونگی انتخاب عنوان اعلامیه	۳۷
مبحث دوم: ضمانت اجرای اعلامیه	۳۸
بند اول - طرح های پیشنهادی دبیرخانه سازمان ملل متحد	۳۸
بند دوم - پیشنهاد استرالیا برای تشکیل دادگاه بین المللی حقوق بشر	۴۰
فصل دوم - بنیان های اساسی اعلامیه جهانی حقوق بشر	۴۳
گفتار اول: تعریف انسان	۴۴
مبحث اول: ضرورت تعریف انسان	۴۴
بند اول - دیدگاه مبتنی بر ضرورت تعریف انسان قبل از تدوین حقوق بشر	۴۴
بند دوم - دیدگاه مبتنی بر عدم ضرورت مباحث انسان شناختی	۴۵

- مبحث دوم: ویژگی‌های انسان از دیدگاه اعلامیه ۴۶
- بند اول - عقل و وجدان ۴۸
- بند دوم - خالق انسان: رویکرد الهیاتی در برابر رویکردهای مکتب حقوق طبیعی و ماتریالیستی ۵۰
- بند سوم - آزادی و برابری ۵۴
- بند چهارم - کرامت ذاتی ۵۵
- گفتار دوم: اصل برابری و عدم تبعیض ۶۰
- مبحث اول: اصل عدم تبعیض، اولویت بنیادین برای بلوک کمونیسم ۶۱
- بند اول - نقش بلوک کمونیسم در شکل‌گیری مواد ۲ و ۷ اعلامیه جهانی ۶۲
- بند دوم - ضرورت اجرای مفاد اعلامیه جهانی در مستعمرات ۶۳
- بند سوم - نقش شوروی در پیرایش متن اعلامیه از تبعیض‌های نگارشی ۶۵
- مبحث دوم: بسط مفهوم عدم تبعیض ۶۷
- بند اول - جداسازی مفهوم رنگ از مفهوم نژاد ۶۸
- بند دوم - طرح مفهوم اقلیت سیاسی ۷۱
- بند سوم - وضعیت دارایی، تولد و منشأ اجتماعی، چالش‌های نظام‌های سرمایه‌داری و فئودالی ۷۳
- گفتار سوم: وظایف انسان و محدودیت‌های حقوق بشر ۷۷
- مبحث اول: وظایف بشر و محدودیت‌های حقوق بشر ۷۷
- بند اول - وظایف و مسئولیت‌های بشر ۸۰
- بند دوم - محدودیت‌های حقوق بشر ۸۱
- بند سوم - جایگاه شکلی وظایف و محدودیت‌ها در متن اعلامیه جهانی ۸۵
- مبحث دوم: شرایط لازم برای مشروعیت اعمال محدودیت‌ها ۸۶
- بند اول - انطباق با قانون ۸۷
- بند دوم - اعمال در یک جامعه دمکراتیک ۸۷
- بند سوم - انطباق با اهداف و اصول سازمان ملل ۸۸
- فصل سوم - حق‌های مدنی و سیاسی ۹۱**
- گفتار اول: حق‌های مدنی و شخصی ۹۲
- مبحث اول: حق حیات و امنیت شخصی ۹۲
- بند اول - مفهوم حیات ۹۲
- بند دوم - مجازات اعدام و سقط جنین ۹۸
- بند سوم - منع شکنجه ۱۰۴
- بند چهارم - منع برده‌داری ۱۰۷
- مبحث دوم: حقوق رویه‌ای و مدنی ۱۰۹
- بند اول - حقوق بشر قضایی ۱۰۹

۱۱۴	بند دوم - حقوق مدنی
۱۱۸	بند سوم - حق مالکیت
۱۲۴	گفتار دوم: حقوق مذهبی و سیاسی
۱۲۶	مبحث اول: آزادی فکر، وجدان و مذهب
۱۲۸	بند اول - تعریف موسع مذهب
۱۳۳	بند دوم - آزادی تغییر مذهب
۱۴۲	بند سوم - جنبه‌های عمومی آزادی مذهب و محدودیت‌های آن
۱۴۵	بند چهارم - حق والدین در تربیت مذهبی فرزندان
۱۴۶	مبحث دوم: آزادی بیان و اطلاعات
۱۵۲	بند اول - آزادی اطلاعات
۱۵۶	بند دوم - حق اصلاح
۱۵۸	بند سوم - محدودیت‌های مربوط به آزادی بیان و اطلاعات
۱۶۲	مبحث سوم: آزادی اجتماعات و تشکل‌ها
۱۶۲	بند اول - تعریف اجتماع و تشکل
۱۶۵	بند دوم - آزادی اجتماعات و خطر رشد کمونیسم
۱۶۷	بند سوم - اصل اختیاری بودن عضویت در تشکل‌ها
۱۶۸	مبحث چهارم: حق مشارکت سیاسی
۱۶۹	بند اول - منشأ قدرت سیاسی
۱۷۰	بند دوم - معیارهای انتخابات مطلوب
۱۷۳	فصل چهارم - حق‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۱۷۶	گفتار اول: ماهیت حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۱۷۷	مبحث اول: ارزش حقوقی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۱۷۷	بند اول - دیدگاه مبتنی بر تفاوت حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی با حقوق مدنی و سیاسی
۱۷۸	بند دوم - دیدگاه مبتنی بر تسلیوی حقوقی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی با حقوق مدنی و سیاسی
۱۸۰	مبحث دوم: اجرای حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۱۸۱	بند اول - دیدگاه مبتنی بر دخالت دولت
۱۸۱	بند دوم - دیدگاه مبتنی بر عدم دخالت دولت
۱۸۴	گفتار دوم: مصادیق حقوق اقتصادی و اجتماعی
۱۸۴	مبحث اول: حق برخورداری از تأمین اجتماعی و استاندارد مکفی زندگی
۱۸۴	بند اول - حق برخورداری از تأمین اجتماعی
۱۸۸	بند دوم - حق برخورداری از استاندارد مکفی زندگی
۱۸۹	مبحث دوم: حقوق مرتبط با کار

اعلامیه جهانی حقوق بشر بی‌تردید مهم‌ترین متن بین‌المللی در حوزه حقوق بشر است. این اعلامیه برجسته‌ترین تلاش سازمان ملل متحد در تدوین موازین حقوق بشر در سطح بین‌المللی و مبنای شکل‌گیری نظام معاهداتی و عرفی حقوق بشر در دهه‌های اخیر بوده است. اعلامیه مذکور علی‌رغم آنکه به لحاظ شکلی در چارچوب کنوانسیون‌های بین‌المللی الزام‌آور نمی‌گنجد اما التزام معنوی قابل‌توجهی را در جامعه بین‌المللی میان دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و افکار عمومی ایجاد کرده است؛ به طوری که امروزه هیچ کشوری را نمی‌توان یافت که به نحوی خود را در شبکه گسترده معاهدات و سازوکارهای نشست‌گرفته از اعلامیه جهانی حقوق بشر قرار نداده باشد. این اعلامیه در مرکز ثقل بسیاری از فعالیت‌ها و جریان‌های ملی و بین‌المللی در زمینه حمایت و ارتقا حقوق بشر قرار داشته و تأثیر آن در گسترش دانش و تعهد نسبت به حقوق بشر در سطح جهانی انکارناپذیر است. گستره سلطه معنوی اعلامیه جهانی حقوق بشر باعث شده تا بعضاً انجام و ارائه مطالعات انتقادی یا حتی ماهوی پیرامون این اعلامیه با حساسیت مواجه شده و به‌عنوان تلاشی برای مخدوش ساختن اعتبار و شأن جهانی آن قلمداد گردد.

علی‌رغم واقعیت فوق، اعلامیه جهانی حقوق بشر خصوصاً در میان اندیشمندان کشورهای درحال توسعه منتقدین زیادی نیز دارد. برخی از این نقدها در حوزه فلسفی و نظری و برخی دیگر در حوزه سیاسی قرار دارند. یکی از عناصر شکل‌دهنده به مناظرات سیاسی و مفهومی در مورد اعلامیه جهانی، برداشت‌های مختلفی است که در خصوص تبارشناسی این اعلامیه وجود دارد.

مهم‌ترین تقابل نظری پیرامون اعلامیه جهانی حقوق بشر را می‌توان میان طرفداران نظریه جهان‌شمولی در یک‌سو و مدافعان نظریه نسبی‌گرایی در سوی دیگر یافت. جهان‌شمول‌گرایان معتقدند که انسان به‌واسطه برخورداری از کرامت ذاتی از حقوقی برخوردار است و این حقوق از ماهیت جهان‌شمول برخوردارند. به باور آن‌ها کرامت ذاتی و اصل جهان‌شمولی زیربنای شکل‌گیری اسناد بین‌المللی حقوق بشر است و این اسناد دربرگیرنده مجموعه‌ای از هنجارهای پذیرفته‌شده جهانی هستند. بر این مبنای سازمان ملل متحد با یک مجموعه هنجاری واحدی مواجه است که باید بر نحوه تحقق آن‌ها در سراسر جهان صرف‌نظر از تفاوت‌های فرهنگی ملت‌ها نظارت نماید.